

Nieuwe steden op de kaart

Michiel Overkamp

“Vlees noch vis”, “Waar is de gezelligheid?”, “Het heeft geen historie”. Dit zijn enkele veelgehoorde klachten over de zogenaamde nieuwe steden. De auteurs van het in november 2012 verschenen boek ‘Atlas Nieuwe Steden’ ergeren zich aan de eenzijdige blik van veel mensen op de Nederlandse nieuwe steden.

Een gemeenschappelijk kenmerk van deze nieuwe steden is dat hun groeisput begon met het predicaat ‘groei kern’. Het groei kernbeleid moest in de jaren zeventig en tachtig de suburbanisatie in goede banen leiden, zodat niet het gehele platteland volgebouwd zou worden met woningen. Ruim dertig jaar na dato is er eindelijk een boek dat de geschiedenis van deze nieuwe steden onder de loep neemt. Reijndorp, Bijlsma en Nio zetten in ‘Atlas Nieuwe Steden’ een negental nieuwe steden in de spotlights: Almere, Capelle aan den IJssel, Haarlemmermeer, Houten, Lelystad, Nieuwegein, Purmerend, Spijkenisse en Zoetermeer. Centrale vragen in het boek zijn: Wat waren de stedenbouwkundige opvattingen en maatschappelijke verwachtingen achter deze nieuwe steden? Hoe zijn deze opvattingen uiteindelijk in praktijk gebracht? Hoe leven mensen in deze voormalige groei kernen? En wat is hun toekomstperspectief?

Het boek biedt een caleidoscopisch beeld van Nederlandse nieuwe steden. Het woord ‘atlas’ is dan ook juist gekozen. Uitgebreid worden de planvorming, het ontwerp, de realisatie en het leven in de nieuwe steden beschreven. Wat opvalt bij het lezen van het boek, is de pragmatiek waarmee de forse uitbreidingen van nieuwe steden of bestaande dorpen in Nederland gestalte heeft gekregen. Er ligt niet, zoals bij Engelse ‘new towns’ en Franse ‘villes nouvelles’, een overkoeplend plan aan de nieuwe steden ten grondslag. Het wegzetten van grote aantallen woningen, sturen op dichtheden en het werken met processchema's zijn kenmerkend voor het Nederlandse verstedelijkingsbeleid na de Tweede Wereldoorlog. Onduidelijk was echter welke identiteit deze nieuwe steden moesten krijgen.

Een worsteling met hun identiteit is een gemene deler waar alle nieuwe steden mee te maken hebben. Zo wil Purmerend van “groei naar bloei” en Almere profileert zich als plek waar “het kan”. Nieuwe stadsharten worden gebouwd, terwijl de verf van de oude nog nauwelijks is afgebladderd. De ‘wat is onze identiteit’-worsteling is ook terug te zien in foto's van landschapsfotograaf Theo Baart. De atlas probeert de (toekomstige) identiteit van nieuwe steden te duiden. Het teleurstellende is echter dat het boek blijft hangen in de ‘stad versus suburbaan’-tegenstelling. Waar volgens de auteurs in een complete stad sprake is van een grote diversiteit aan functies en een gemêleerde bevolking, kent een suburbaan gebied een woonfunctie en een vrij homogene bevolking. Sommige voormalige groei kernen, zoals Houten,

blijven suburbaan, terwijl andere groei kernen zoals Almere, Zoetermeer en Haarlemmermeer meer een complete stad worden.

Deze redenering is mijns inziens te kort door de bocht. De auteurs gaan uit van een statisch stadsbegrip. Stad en stedelijkheid verwijzen bij hen naar een plek met functiemenging en levendigheid: oftewel het traditionele stadscentrum uit het begin van de twintigste eeuw. De auteurs zien over het hoofd dat de bouw van groei kernen heeft geleid tot nieuwe vormen van stedelijkheid. Hetgeen wat nieuwe steden onderscheidt van traditionele steden is juist dat zij kort geleden nog dorp of agrarisch gebied waren. Deze oude morfologie biedt mogelijkheden om nieuwe vormen van stedelijkheid te laten ontstaan. Zo kan bijvoorbeeld een voormalige boerderij als ontmoetingsplek gaan fungeren voor de stedeling. Oude plekken openbaren zich dan als plekken waar de nieuwe stad vorm krijgt. Het spiegelen aan de traditionele stad maakt juist blind voor deze mogelijkheden.

Nieuwe stadsharten worden gebouwd, terwijl de verf van oude nauwelijks is afgebladderd

Aan negatieve kwalificaties als “het heeft geen historie” en “het is niet gezellig” kunnen stadsbesturen pas werken als ze kennis hebben van hun identiteit. De ‘Atlas Nieuwe Steden’ geeft Nederlandse nieuwe steden inzicht in dit groeiverleden. De waarde van deze atlas had nog groter kunnen zijn als de auteurs meer oog zouden hebben gehad voor nieuwe vormen van stedelijkheid. Desondanks is het boek een must voor mensen die geïnteresseerd zijn in de historie van de Nederlandse nieuwe steden.

Arnold Reijndorp, Like Bijlsma en Ivan Nio (2012), Atlas Nieuwe Steden, Haarlem, Uitgeverij Trancity.